

Přednáška č. 6:

Téma: **J. S. Bach, J. D. Zelenka, Galantní styl, Rokoko.**

Johann Sebastian Bach (1685 Eisenach – 1750 Lipsko) – společně s Händelem završitel barokní éry. Pocházel z mnoha-generační silně protestantské hudební rodiny – skvělé hudební, teologické a filozofické základy. Bach byl neuvěřitelně pracovitý, velký systematik, introvert a neobyčejně hudebně nadaný = gigantické množství tvorby – syntéza barokních hudebních žánrů.

Tři hlavní období tvorby spojená s působištěm:

1) Raná působiště (1703 – 1717) – Arnstadt, Mühlhausen, Výmarn. Důraz na varhanní tvorbu (ustálení dvoudílného cyklu – první díl fantazijní, druhý polyfonní, maximální využití všech možností varhanní hry), vznik prvních kantát.

Ukázka varhanní toccaty a fugy: <https://www.youtube.com/watch?v=SGKfqSJbeAg>

Ukázka rané kantáty: <https://www.youtube.com/watch?v=Z9nNHSU3Icw>

<https://www.youtube.com/watch?v=3UGf3MJy6EM>

2) Köthen (1717 – 1723) – Vedoucí dvorní kapely = důraz na světskou instrumentální hudbu. V tomto žánru vrchol Bachovy komorní a orchestrální tvorby. Nadnárodní stylová syntéza (Francie, Itálie, Německo) spojená s Bachovým myšlením skvělého kontrapunktika. Během 6 let neuvěřitelné množství instrumentální tvorby.

Ukázka air a gavotta z orch. suity č. 3 D dur:

<https://www.youtube.com/watch?v=SZ6nS1wau0I>

Ukázka Braniborský koncert č. 3: <https://www.youtube.com/watch?v=XAZn7cfNS-c>

Ukázka Dobře temperovaný klavír – Praeludium a Fuga Es dur:

<https://www.youtube.com/watch?v=XMsiKq0k9gs>

3) Lipsko (1723 – 1750) vedoucí kapelník v kostele sv. Tomáše, učitel v svatotomášské škole. Vrchol Bachovy duchovní vokálně-instrumentální tvorby (kantáty, oratoria, pašije). Hlavní důraz na zpracování protestantského chorálu. Dvě nejdramatičtější díla tohoto období – Janovy a Matoušovy pašije (v zásadě duchovní opera).

Ukázka Matoušovy pašije: <https://www.youtube.com/watch?v=eU6QEklM4SA>

4) Poslední léta života – díla, která nejsou určena primárně k praktickému provozování, spíše didaktický účel – demonstrace vrcholné polyfonie: Mše h moll (velkolepé zhudebnění kompletního latinského ordinária – sóla, sbory), Hudební obětina (instrumentální cyklus na popud knížete Bedřicha Velikého – Thema regium), Umění fugy (dílo psal sám pro sebe, zkoumání nejzazších možností kontrapunktu – absolutní hudba, poslední fuga nedokončena).

Ukázka Mše h moll: <https://www.youtube.com/watch?v=3C0SztMI9-4>

Ukázka Hudební obětiny: <https://www.youtube.com/watch?v=23yNGer9Wqs>

Ukázka Umění fugy: <https://www.youtube.com/watch?v=XXQY2dS1Srk>

Největší český vrcholně - barokní skladatel zvaný „český Bach“ **Jan Dismas Zelenka** (1679 – 1745). Školil se u pražských Jezuitů, poté natrvalo zakotvil jako kontrabasista a dvorní skladatel drážďanské dvorní kapely. Těžiště – hudba duchovní vokálně – instrumentální (mše, Te Deum, requiem, nešpory, oratoria atd.), po té tvorba instrumentální – komorní (triové sonáty) i orchestrální (koncerty atd.). Velký důraz na kontrapunkt, mimořádná invence.

Ukázka Requiem: <https://www.youtube.com/watch?v=4Sg01NHNm7M&t=266s>

Ukázka orchestrálního dvojkoncertu: <https://www.youtube.com/watch?v=9ofiLN9AR9w>

Galantní styl, Rokoko:

Souběžně s hudbou vrcholného baroka (Bach, Händel, Zelenka, Vivaldi atd.) se v **Itálii** ve 20. a 30. letech 18. století začíná formovat jakási protireakce na barokní patos, složitý kontrapunkt a přehnanou expresivnost – hudební předivo se začíná postupně redukovat na vrchní melodickou linku a basový harmonický doprovod. Prostřední – violový hlas hraje v unisonu s basem, nebo je pouze harmonickou výplní. Tento způsob „jednoduššího“ hudebního myšlení dostává název „galant“ = **galantní**. Doprovod bassa continua již přestává fungovat v rámci motivického dialogu všech hlasů, ale jeho harmonický vývoj se zpomaluje na základní funkce. Často tedy opakuje jeden tón v rámci harmonického toku, anebo pouze přiznává harmonickou změnu. Tento způsob myšlení se nejdříve projevil v cembalové literatuře.

Ukázka galantního cembalového stylu – D. Scarlatti:

<https://www.youtube.com/watch?v=rCLF38j43vs>

Nejvýraznější skladatel, v jehož tvorbě pro cembalo se mění barokní styl v galantní – **Domenico Scarlatti** (1685 – 1757). Syn známého operního skladatele Alessandra. Těžiště tvorby – **cembalové sonáty** (asi 550). Znaky:

a) galantní způsob melodicko – harmonické sazby,

b) sonáty jsou dvoudílné I·A·I - I·B·I a stejný harmonický plán - I·tónika - dominanta·I - I·dominanta - tónika·I (jako u tanců uvnitř suity),

c) začínají uplatňovat druhé téma (v paralelní nebo stejnojmenné mollové tónině) = opouštění barokní monotematicnosti.

Ukázka Scarlattioho sonáty g moll: <https://www.youtube.com/watch?v=Qe9JPM87XXk>

Galantní způsob hud. myšlení se z klávesové literatury rozšířil na houslovou tvorbu (sonáty, koncerty). Nejvýraznější skladatel a houslový virtuóz **Giuseppe Tartini** (1692 – 1770). Pocházel ze Slovinska – posléze Benátky, pokračovatel A. Vivaldiho. Díky Tartinimu se prosadil další typický rys galantní hudby – lombardský rytmus (natečkování rytmu v stupnicových šestnáctinových bězích – nezapisovalo se). Nejslavnější Tartiniho skladba – Ďáblův trylek (Il trillo del diavolo).

Ukázka Tartiniho sonáty Il trillo del diavolo:

<https://www.youtube.com/watch?v=UWwt9vBJCVE>

První skladatel, který dokázal galantní přehlednou sazbu a harmonickou jasnost přenést do vokální hudby – **Giovanni Battista Pergolesi** (1710 – 1736). Během tak krátkého života, který prožil v Neapoli, se stal skladatelským vzorem u většiny následovníků. V duchovní hudbě: **Stabat mater** (pro dva kastráty – soprán, alt, smyčce a b.c.)

Ukázka Pergolesiho Stabat mater: <https://www.youtube.com/watch?v=ufy4AGOFVAI>

Stejný význam, jaký mělo Stabat mater pro duchovní hudbu, mělo pro operu Pergolesiho intermezzo **La Serva padrona** (Služka paní). Původně krátká dvou-aktová vsuvka do přestávek vážné barokní opery zvané opera seria. Vtipnost, jednoduchost a přitom dramatický spád této mini-opery byl odrazovým můstkem pro vznik komické opery (jako protipól vážné) nazvané **opera buffa**.

Ukázka La Serva padrona: <https://www.youtube.com/watch?v=NsUeywPFegQ>

Zatímco se galantní italský styl velmi rychle přenesl také do Německa, ve Francii vznikla speciální odnož této hudební estetiky zvaná **rokoko** (podle výtvarného ornamentu mušlovitého tvaru – rocaille). Rokoko má kořeny už u loutníků a clavecinistů středního baroka (L. Couperin), kteří si libovali v miniatuře, jemnosti, zdobnosti atd. Plného rozkvětu však rokoko dosáhlo ve Francii až počátkem 18. století, hlavně v tvorbě **Francois Couperina** (1668 – 1733). Jeho cembalové sbírky jsou často série miniaturních skladbiček suitového (tanečního) charakteru, nebo jim dává programní obsah, někdy název vykresluje pouze náladu kusu. Velký důraz na formu ronda.

Ukázka skladby Mysteriózní barikáda: <https://www.youtube.com/watch?v=2F8aQB-HY6k>

Ukázka Couperinova programního cyklu:

<https://www.youtube.com/watch?v=BmyeTbCWI28>